

NESZMÉRI CSILLA

A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTTI SZLOVENSZKÓI SAJTÓ TÖRTÉNETE

A két világháború közötti szlovákiai vagy csehszlovákiai magyar sajtó kialakulása és fejlődése több szakaszra osztható. Nem elhanyagolható tény, hogy a Felföldön nem volt az újságírásnak szinte semmilyen előzménye, nem volt kialakult irodalmi és közélet sem. A teljes magyar szellemi életet alapjaitól kellett felépíteni, egy teljesen új helyzetben, hiszen az itt élők, az úgynevezett „prevrat”¹ után, egy addig szokatlan helyzetbe, kisebbségi létbe szorultak.

A kisebbségi irodalmak esetében a húszas évek leggyakoribb panasza a semmiből teremtés nehézsége és a hagyománytalanság volt. Ez azzal függ össze, hogy a 19. században az irodalom Budapest-centrikus volt.²

A csehszlovákiai magyar sajtó, szemben a romániai magyarral, nem rendelkezik helyi tradícióval, Szlovenszko legfontosabb lapjai mind friss kezdeményezésként alakultak.³ A Magyarországról elmenekült magyar írók, újságírók 1919 után, a polgári demokrácia keretei között, jelentős szerepet vállaltak a csehszlovákiai irodalmi élet, valamint a magyar kisebbségi sajtó és művelődés megindításában.⁴ Ezen kívül semmi támasza nem volt a szlovenszói magyar közösségnek.

Filep Tamás Gusztáv azt írja: több forrás is 1922-t teszi meg annak a korszakhatárnak, amikor igény mutatkozott az önálló csehszlovákiai magyar újságírás megteremtésére,⁵ látni fogjuk azonban, hogy előtte is voltak már kezdeményezések sajtótermékek kiadására, viszont az 1922-ben induló *Prágai Magyar Hírlap* volt a legnagyobb terjedelmű és a legszínvonalasabb csehszlovákiai napilap.

Magyarok Csehszlovákiában

A magyarság Csehszlovákiában is többségi nemzetből került kisebbségi helyzetbe, ráadásul az újonnan létrejött állam és Magyarország között a határviták 1919 januárjától egészen 1920. január 21-ig eltartottak, amikor is a párizsi békekonferencia húzta meg a két ország közt a határt. A Saint-Germain-i szerződés (1919. szeptember 10.) Csehszlovákiát kötelezte a kisebbségi jogok betartására, vagyis: „az ország minden lakosának születési, nemzetiségi, nyelvi, faji vagy vallási különbségek nélkül az élet és szabadság

teljes védelmét biztosítja”. A Csehszlovák Köztársaság megalakulása (amely 1918. október 28-án történt) és a trianoni döntés inkább a győztesek érdekeit szolgáló esemény, mint az érintett lakosság akarata volt.

A nemzeti kisebbségek állampolgársággal rendelkező tagjainak joga volt a törvény előtti egyenlőségre, a politikai és polgári jogok szavatolására, anyanyelvük használatára, anyanyelvi oktatásra. Az 1920. február 29-én jóváhagyott nyelvtörvény, amely az alkotmány része volt, az egyes közigazgatási körletekben a lakosság 20 százalékos számarányában jelölte meg a kisebbségi nyelv használatának lehetőségét, és a kisebbségi nyelvű hivatalos ügyintézését.⁶

A népszámlálás adatai szerint az 1921-ben kimutatott 650 ezer magyar helyett 1930-ban csupán 592 ezer magyar élt a mai Szlovákia területén. Az 1930-as népszámlálás adatai alapján szüntették meg a kétnyelvűség gyakorlatát Pozsonyban és Kassán.

Az utódállamok közül Csehszlovákiában érvényesültek leginkább a polgári demokratikus jogok. Ugyan léteztek törvények, melyek biztosították a kisebbségek politikai életbe való bekapcsolódását, de ezek nem feleltették el a nemzeti és nemzetiségi kérdés megoldatlanságát, így Szlovákia és Kárpátalja autonómiájának és a nemzeti kisebbségek helyzetének megoldatlan problémáját.

Nagy gondot okozott a földreform, amely értelmében a 150 hektárnál nagyobb birtokok kerültek lefoglalásra és szétosztásra, melynek eredményeként körülbelül 100 új telepés község jött létre a korábban színmagyar vidékeken.

Fontos kiemelnünk, a hosszú éveken át megoldatlan állampolgársági kérdést. A törvények az automatikus jog helyett feltételekhez kötötték a csehszlovák állampolgárság megszerzését, így a hivatalok ezeket utasították ki az országból, például Balogh Edgárt, aki a Sarló tagja volt és több szerkesztőségnek volt munkatársa.

Csehszlovákiában a magyarság politikai önszerveződése csak 1919 végén kezdődött meg. A magyar pártok közül elsősorban a Magyar és Német Szociáldemokrata Párt, az Országos Keresztényszocialista Párt és a kisgazda és paraszti rétegeket tömörítő Országos Magyar Kisgazdapárt emelkedett ki. A magyar pártok a két háború között sérelmi politikát folytattak. Panaszaikkal a prágai és pozsonyi hivatalokhoz, a budapesti kormánykörökhöz és a Népszövetséghez is fordultak.

Időközben Csehszlovákiát is elérte a gazdasági válság; a munkanélküliség és szociális elégedetlenség hatására itt is megerősödtek a szélsőséges politikai irányzatok, a kommunizmus és faszizmus. Csehországban megerősödött a Szudétanémet Párt, amely Hitler befolyása alatt állt, Szlovákiában az autonómiaért küzdő Hlinka-féle Néppárt. A szlovák társadalomban megerősödött a cseh-ellenesség. Ezzel egy időben átalakuláson mentek keresztül a

magyar pártok is, megváltozott a politikai légkör, és egy új politikusnemzedék került előtérbe. Az Országos Keresztényszocialista Pártban Esterházy Jánost választották pártelnökké, a Magyar Nemzeti Pártban pedig Szent-Ivány József továbbra is megmaradt pártelnöknek, az ügyvezetői elnök Jaross Andor lett.

A 30-as évek második felében felértékelődött a kisebbségi pártok szerepe Csehszlovákiában. Az 1935-ös köztársasági elnöki választások idején a magyar pártok támogatását kérte a magyarellenességéről ismert Eduárd Beneš, aki a magyar kisebbség sérelmeinek orvoslását ígérte.

A nemzetközi helyzet és a csehszlovák politikában bekövetkező változások újból időszerűvé tették a két ellenzéki magyar párt egyesülését. Az Egyesült Országos Keresztényszocialista és Magyar Nemzeti Párt – rövidebb néven az Egyesült Magyar Párt – megalakulására 1936. június 21-én került sor Érsekújvárott. A párt elnöke Jaross Andor, ügyvezető elnöke pedig Esterházy János lett. A párt parlamenti klubjának vezetője Szüllő Géza lett.

A megváltozott nemzetközi erőviszonyok felerősítették a magyarországi revizionista törekvéseket. A szlovák autonomista törekvések és a kisebbségek megoldatlan problémája belpolitikai válsághoz vezettek Csehszlovákiában. A prágai vezetés nem teljesítette az autonomista német törekvéseket, ezért a nyugati hatalmak közvetítőt küldtek Csehszlovákiába a vitás kérdések elsimítására, majd elfogadták az etnikai alapon való határrevízió elvét. A szudétánémet kérdést az 1938. szeptember 19-én Münchenben megtartott nemzetközi négyhatalmi konferencián rendezték. Ez alapján Csehszlovákia többségében németek lakta területeit október 1-jei hatállyal Németországhoz csatolták.

A müncheni döntés egyik függeléke kötelezte Csehszlovákiát, hogy rendezze területi vitáit Lengyelországgal és Magyarországgal. A lengyelek ultimátumban a vitás területek, vagyis Teschen vidéke, azonnali átadását követelték, így a lengyel csapatok már október 2-án bevonultak.

A szlovákiai Magyar Párt a megegyezéssel politika híve volt, a szeptember 17-én megfogalmazott nyilatkozatában az önrendelkezés és a népszavazás jogát kérte a szlovákiai magyarság számára. A magyar kormány is a tárgyalásokat tartotta jó megoldásnak. A két fél már a megbeszélések megkezdése előtt megegyezett többek között a csehszlovákiai magyar politikai foglyok szabadon bocsátásáról. Az érdemi tárgyalásokat október 9-én kezdték a szlovákiai Komáromban, a szlovákiai magyar politikusok nélkül.

A magyar delegáció az 1910-es népszámlálás idején a magyar többségű területek visszacsatolását kérte. A szlovákok végül elfogadták a területi követelések jogosságát, de csak a Csallóköz, később néhány kisebb-nagyobb határmenti terület átadásáról voltak hajlandóak tárgyalni, ez alapján a magyarlakta területek jelentősebb városai Csehszlovákiában maradtak volna. A nagy nézetkülönbségek miatt a tárgyalások 5 nap után megszakadtak. A csehszlovák kormány október 22-i javaslata már szinte teljesen azonos volt a magyar

követelésekkel, mindössze Kassa, Pozsony, Nyitra, Ungvár, Munkács hovatartozása jelentett problémát. Magyarország és Csehszlovákia végül a nagyhatalmak döntőbíráskodását kérte, így 1938. november 2-án a bécsi Belvedere palotában lezajlott döntésről a magyar küldöttség elégedetten térhetett vissza Budapestre. Magyarország 11 927 négyzetkilométernyi területet kapott vissza, több mint 1 millió lakossal. A visszatért lakosságnak 84%-a volt magyar. A vitatott városok közül Pozsony és Nyitra ugyan Szlovákiában maradt, de a magyar kultúra olyan fellelővárai kerültek vissza, mint Galánta, Érsekújvár, Komárom, Léva, Losonc, Rimaszombat, Rozsnyó, Kassa, Munkács és Ungvár. A bécsi döntés által kijelölt területek átadására november 5–11-e között került sor.

A felvidéki sajtó előzményei

A fent leírtak alapján bátran mondhatjuk, hogy kisebbségi kultúránk, irodalmunk és így a sajtó is egyidős a Csehszlovák Köztársasággal, mely 1918 októberében a cseh és szlovák nemzet önrendelkezési törekvései nyomán jött létre.⁷

Előzményei a felvidéki magyar sajtótörténetnek nem voltak, ha csak nem azokat a lapokat vesszük, amelyek a mai Szlovákia területén jelentek meg. Hiszen Pozsonyban, Komáromban, Kassán is több újság látott napvilágot Csehszlovákia megalakulása előtt, ilyen volt Pozsonyban a Bél Mátyás által alapított *Nova Posoniensia* (1721–1722), az 1764. július 14-től Landerer Mihály kiadásában hetente kétszer megjelenő *Pressburger Zeitung*, amely az erős cenzúrának köszönhetően mindazt, amit vállalt, vagyis, hogy hírt ad külföldi és hazai eseményekről és a tudományos élet fejleményeiről, nem tudta teljesíteni. 1780-ban Rák Mátyás megindította a *Magyar Hírmondót*, a lap kiadója Paczkó Ferenc Ágoston pozsonyi nyomdász volt, ő állta az újság anyagi alapjait és nyomtatását is. A lapnak melléklete is megjelent 1787 februárjától *Pozsonyi Magyar Musa* címmel, amely cikkeket, tanulmányokat és könyvismeretéseket közölt. A lap kéthavonta jelent meg.

Kiemelkedő volt a kassai *Magyar Museum*, az első önálló magyar folyóirat (1788–1793). Jelentős írók, a Kassai Magyar Társaságot megalkotó Kazinczy Ferenc, Batsányi János és Baróti Szabó Dávid álltak mögötte. Öt év alatt két kötetben csak négy-négy száma jelent meg; megindulásakor igen sok, mintegy 600 előfizetőt vonzott. Szintén Kassán nagy népszerűségnek örvendett a Kovacsóczy Mihály által szerkesztett *Szemlélő* (1836–1838).

1789 és 1792 között jelent meg Komáromban a *Mindenes Gyűjtemény*, Péczeli József református lelkész szerkesztésében, amely a nagyközönség számára hasznos ismereteket kívánt terjeszteni. Mindezek azonban az egyetemes magyar sajtótörténet részei.

Az 1848–49-es forradalom és szabadságharc idején Komáromban jelent meg a hadisajtó egyik terméke is, a *Komáromi Értesítő*, később a *Komáromi Lapok*, amely 1849. október 1-jén szűnt meg.⁸

Pozsonyban jelent meg a *Nyugat-Magyarországi Híradó* 1888-ban, de az álamfordulatkor ezt is megszüntették, majd 1919-ben *Pozsonyi Híradó*ként indult újra, a lap a pozsonyi kulturális, zenei képzőművészeti eseményekről adott hírt.

Filep Tamás Gusztáv helyesen állapítja meg, hogy a mai Szlovákia területe nem szenvedett 1918 előtt sem laphiányban, hiszen a dualizmus idején is jelentek meg újságok, viszont ezek mindegyike megszűnt az új ország megalakulásakor.⁹

Megalakul a szlovenszkói magyar sajtó

A sajtóbibliográfia 1918 és 1938 között hatszázhatvanhat magyar nyelvű sajtóterméket említ (az első Szlovák Köztársaság idejéből, vagyis 1939 és 1944 közötti évekből további kilencvenhat sajtóterméket ismerünk). A nagy számok nemcsak a liberális sajtótörvénynek köszönhetőek, hanem a kisebbségi sors rendezetlenségének is – írja Fónod Zoltán *Üzenet* című könyvében. Tudni kell viszont, hogy ezek az újságok rövid életűek voltak, néhány közülük egy-két számot élt meg, és mai szempontból nézve példányszámuk igen alacsony volt, mindössze néhány ezer, legtöbbjüket magánkezdeményezésből adták ki.¹⁰

Irodalmi, műveltségi lapok

Az Osztrák–Magyar Monarchia felosztása után teljesen új helyzetbe kerültek az emberek Csehszlovákia keretein belül. Egyértelműen elmondhatjuk, hogy hiányoztak a vezető személyiségek, és nem volt meg a lehetősége semmilyen folytonosságnak sem, ami a sajtót illeti. Ugyan vidéki újságokban (*Felső-magyarországi Híradó*, *Felső Magyarország* – ez lett később a *Kassai Napló*, vagy a *Kassai Munkás*) találkozhatunk irodalmi ambíciójú tollforgatókkal, de nem igazi újságírókkal. Ha nagyon le akarjuk egyszerűsíteni a helyzetet, azt mondhatjuk, hogy az irodalmat ezekben az években a zsurnalisztika helyettesítette.

Különböző újságok, folyóiratok irodalmi pályázatokkal próbálták segíteni az irodalmat, ami a lapok színvonalán is emelt. Ilyen pályázatok jelentek meg az *Esti Újságban*, a *Prágai Magyar Hírlapban*. De a lapok kivették részüket az irodalmi élet szervezésével is, mint például a *Tűz*.¹¹

1919 után az emigránsok a napilapok és folyóiratok védősáncai mögül az irodalom valós értékei és esztétikai érdekében hadakoztak – írja Fónod. A mű-

kedvelő irodalom ugyanis a folyóiratokban élte „gyermekcipős aktivitását”. Az emigránsok meghatározó szerepet játszottak a *Kassai Munkásban*, a *Kassai Naplóban*, a *Reggelben*, a *Magyar Újságban*, a *Magyar Napban*, a *Prágai Magyar Hírlapban*, az *Új Szóban*, a *Nemzeti Kisebbségekben*, az *Új Korszakban*.

Az emigránsok legnagyobb érdeme az volt, hogy megszervezték és megteremtették a kisebbségi újságírást, ők vállalták Bécsben és Csehszlovákiában is az európai színvonalú újságírást megteremtését – állapítja meg Fónod. A Magyarországról emigrálók nagy része 1918–19-es forradalom bukása után menekült Csehszlovákiába, néhányuk véglegesen itt telepedett le. Az ő segítségükkel teremtődött meg a szlovenszkoí magyar kisebbségi újságírást, pótolták azokat, akik kénytelenek voltak elhagyni az új államot.¹² Az első köztársaság idején több mint harminc irodalmi és kritikai folyóirat jelent meg, legtöbbször egy-két számot élt meg.

1920-ban az irodalmi élet a hírlapírás nagy fellendülésével indult el, hiszen az újságírók azokból az irodalmilag művelt köztisztviselőkből kerültek ki, akik elvesztették munkahelyüket. Sziklay Ferenc azt írja 1938-ban megjelent tanulmányában, hogy a napilapok politikai álláspontot voltak kénytelenek elfoglalni, „az irodalmi élet már kezdetben politikai, sőt világnézeti differenciálódás jegyében indult, és ez a mai napig nem szűnt meg”.

A napilapok már korán, 1919–1920-ban heti irodalmi mellékletben közöltek irodalmi cikkeket. A legelső és legjelentősebb ezek közül Sziklay szerint a Kassán megjelenő *Esti Újság*, amely keresztény szellemű napilap volt, többek között itt jelentek meg Mécs László írásai.

Hosszabb életű lap a Pozsonyban megjelenő *Tavaszi* volt, amely három évig volt a piacon.¹³

Az irodalom és az újságírást szempontjából is el kell fogadnunk a két világháború közti felosztást, amelyet Szvatkó Pál alkotott meg. Szvatkó szerint az első korszak az útkeresés és a műkedvelő irodalom éveinek (1919–1924), a második korszak a kisebbségi irodalom formálódása éveinek (1924–1929), a harmadik pedig az új realizmus és modern irodalmi törekvéseknek az időszaka (1929–1938).¹⁴

A szlovákiai irodalmi élet három alkotórétegből tevődött össze: az újságírói pályára szorított „dilettánsokból”, a magyar ellenforradalom által világgá kergetett „emigránsokból” és az új írói-költői nemzedékből.

Az egyik legismertebb polgári napilap a *Kassai Napló* volt, amely 1919–1929 között jelent meg. Amikor az emigránsok átvették a lapot, az már több mint három évtizede megvolt. Főszerkesztője Szepessi Miksa, Telléry Gyula, Keller Imre. Arculatát Ignó Pál, Barta Lajos és Szende Pál alakította ki. A lap utolsó szakaszában már a magyar ellenzéki pártokhoz közelített. 1926-ban a lap körül az emigránsok után lassan már új irodalmi csoportok, új nemzedék alakul.

Az első magyar irodalmi lapot Pozsonyban 1919 őszén a konzervatívok indították, ez volt a *Tavaszi*, a szerkesztők Szlovákország egyetlen magyar

nyelvű szépirodalmi lapjaként fogalmazták meg kiadványukat. Munkatársai később a Toldy Kör kiadásában 1922 és 1932 között megjelenő *Új Auróra* irodalmi almanachnak lettek munkatársai,¹⁵ amely évente két számmal jelent meg, Fónod szerint mindkettő a vidékiesség és dilettantizmus megtestesítője volt.¹⁶

Losoncon jelent meg 1921–1932 között az ifjúsági *A Mi Lapunk*, amely segít föleszméltetni az új államformába növekvő magyar ifjúságot, ez adott fórumot a prágai Szent György Kör főiskolás cserkészeseinek és a Sarló-mozgalom fiataljainak is.¹⁷ Ennek megszűnte után Losonczy Sándor, Darkó István és Sándor László *Figyelő* címen kísérletezik tartalmas, élénk társadalmi és irodalmi hetilap kiadásával, ami 1933-ig jelent meg.¹⁸

A Csehszlovákiában élő magyar írók szétszóródnak Dél-Szlovákiában egy „hosszú sávon”, nagy részük egy-egy napilapnál dolgozik, és ez erősen meghatározza a csehszlovákiai magyar irodalmat. Több éven keresztül a kisebbségi írók zöme a fővárosban, Prágában élt, és a *Prágai Magyar Hírlap*nál dolgoztak. (A *PMH*-ről a későbbiekben bővebben szólunk.) Fontos szerepe volt a *Prágai Magyar Hírlap* mellékleteként, majd önállósításával megjelenő *Képes Hétnak* (1929–1932), amelynek szerkesztője Szvatkó Pál, majd az utolsó két hónapban Győry Dezső volt. A *Képes Hét* irodalmi melléklet és az egyetlen számot megélt *Új Munka*, amely 1931-ben jelent meg (ezt a *Magyar Írás* váltotta fel 1932–1937 között), később pedig az *Új Szellem* mind arra utalnak, hogy az írók folyamatosan dolgozni, tenni akartak, még idegen környezetben is. Egy idő után viszont az írók sorait megtizedelte a napilapoknál egyre inkább előretörő politika.¹⁹

A kisebbségi irodalom formálódásának évei idején, az 1924 és 1929 közötti időszakban, az irodalom valamelyest próbált fejlődni, ez azonban a sajtóban különösebb módon nem nyilvánult meg.

Az újrealizmus és a modern irodalmi törekvések időszakában 1929 és 1938 között már történt előrelépés a zsurnalisztika szempontjából is.

A *Magyar Vasárnap* konzervatív lap 7500 példányban jelent meg Komáromban, a Szlovenszkói Magyar Kultúregyesület (SzMKE) lapja volt,²⁰ először 1931-ben adták ki, majd kétévi szünet után, 1934-től 1938-ig havonta, ismeretterjesztő és irodalmi lapként. Jellemzően a falusi lakosság számára készült.

Az 1932-ben Kassán indított *Új Élet* című folyóirat, melyet Rády Elemér szerkesztett, az intellektuális katolikus rétegek, elsősorban a fiatalok, szellemi felrázására vállalkozott.

A haladó polgári irodalom fellendítésével a harmincas évek elején a *Magyar Írás* (1932–1937) próbálkozott.²¹ A lap hat évfolyam után anyagi okok miatt megszűnt. A szlovákiai magyar irodalmi folyóiratok közül ez volt a leghosszabb életű, fennállása idején publikálási lehetőséget és jelentős anyagi támogatást adott a haladó polgári íróknak. A lapot 1934-ig Darkó István

szerkesztette, majd Szombathy Viktor, tulajdonosa és felelős szerkesztője Simon Menyhért dr. volt. A helyébe lépő *Tátra* (1937) Tamás Mihály szerkesztésében szintén „a magyar élet és irodalom szlovenszkói szemléje” volt, és fóruma kívánt lenni „minden tiszta gondolatnak, sáfára minden építő szándéknak (...) Mutatni – az élet minden színét” – olvashatták az olvasók a főszerkesztő tollából a lap második számában. Azonban a vállalkozást megtörte a jobboldali pártok befolyása alatt álló Irodalmi Szövetség, és az 1938-ban kinevezett új főszerkesztő személye. Földes György biztos előjele volt a bukásnak – írja Fónod.²²

A Prágában kultúrpolitikai szemleként induló *Új Szellem* is jelentős, a lapot Szvatkó Pál szerkesztette, és havonta kétszer jelent meg azzal a céllal, hogy megnyerje a baloldali írókat. Több magyarországi munkatársa volt, többek közt Babits Mihály, Bálint György, Ignó Pál, Illyés Gyula, Kodolányi János, a hazai írók közül pedig: Berecz Kálmán, Brogyányi Kálmán, Borsody István, Dobossy Imre, Dobossy László, Duka Zólyomi Norbert, Egri Viktor, Peéry Rezső. Ugyan a lapban nem jelentek meg szépirodalmi írások, viszont könyvszemléivel sok információt nyújtott az irodalmi művekről. Utolsó száma 1938. november 1-jén jött ki.²³

Az *Út* volt az a lap, amelyik a kisebbségi szociális és proletár irodalom megteremtésében játszott nagy szerepet. A folyóiratban a szovjet és a német művek rendszeresen jelentek meg, a szlovákiai írók közül pedig azok kaptak helyet, akik a szocialista eszmeiség hívei voltak. A lapot Fábry Zoltán szerkesztette 1931–1936 között, és kommunista szellemű művelődéspolitikai folyóirat volt. Az irodalomnépszerűsítés terén, Balogh Edgár támogatásával, a dokumentumirodalmat pártfogolta, és a munkáslevelezők megszervezésére helyezte a hangsúlyt.²⁴

Ehhez a korszakhoz tartozik Barta Lajos *Új Szója* is (1929, 1932–1933), amely hozzájárult a kisebbségi irodalom szélesítéséhez és népszerűsítéséhez.²⁵ Az újság a baloldali lapok közül is kiemelkedő volt, a színvonalas szerkesztés és a haladó eszmék jellemzőek rá.

Turczel Lajos *Két kor mezsgyéjén* című kötetében Farkas Gyulát idézi: „A felvidéki tudományos irodalom a napilapok hasábjaira szorult és irodalmi kritikákon és rövidebb tanulmányokon kívül nem is termelt ki egyebet.”²⁶

Politikai lapok

Az írók és újságírók a Csehszlovákiai Magyar Újságíró Szindikátus keretén belül tudtak szervezkedni.²⁷

A statárium²⁸ hónapjai alatt a közvéleménynek csak a belföldi sajtó adott kifejezést, az is soká az előzetes cenzúra mellett. A magyarországi lapok ebben az időszakban ki voltak tiltva.²⁹

Az emigráns sajtó Darvas János szerint szabadon folytathatta bosszúálló szellemi hadjáratát Magyarország ellen, mivel egy bukott marxista forradalom üldözött vezérlete és újságíró-garnitúrája kapott menedékhelyet Csehszlovákiában. A kormány magyar sajtószolgálatát egészen 1933-ig csaknem teljesen az emigránsok látták el.³⁰

A „Szlovenszkói és Ruszinszkói Szövetkezett Ellenzéki Pártok Központi Irodájának” sajtóosztálya Dr. Flachbarth Ernő vezetésével tájékoztatta a lapokat a magyarság politikai eseményeiről és helyzetéről.

A politikai lapokra is jellemző, amit már az előbbieken megállapítottak, hogy a csehszlovákiai magyar sajtó nem fejlődött ki az államfordulat előtti vidéki magyar lapokból. Csehszlovákiában a legjelentősebb lapok mind új alakulatok, és nem kapcsolódnak semmilyen hagyományhoz vagy helyi tradícióhoz. Szlovákia területe teljes mértékben Budapest piaca volt, hiszen a közelség és a jó összeköttetés miatt már délelőtt kaphatóak voltak a városokban a budapesti újságok. Az itt megjelenő vidéki sajtó jelentéktelen maradt, és nem tudott tovább fejlődni. Ennek viszont az is oka volt, hogy az olvasókat szinte csak az érdekelte, amit a pesti lapok közöltek, ezt az okot Szvatkó így fogalmazza meg: „a közönség elkényeztetett ízlése”. A budapesti lapok színvonalához szokott olvasó elképzelhetetlennek tartotta, hogy vidéki újságokkal elégedjék meg. Jó újságíró nem nagyon volt Szlovákiában, mert aki tehetett, Budapestre költözött, így a szlovákiai dilettáns vagy elbohémésedett vidéki szerkesztők képtelenek voltak a helyi sajtóélet kiépítésére, ehhez nem volt sem szorgalmuk, sem képzettségük. A szlovákiai magyar olvasók zöme két- vagy többnyelvű volt, így a pesti lapok elmaradása után a bécsi, prágai vagy pozsonyi, németül vagy csehül írt újságok felé fordultak, amelyek színvonala és értekeltsége jóval magasabb volt, mint a kisebbségi magyar lapoké.³¹

Szvatkó 1938-ban így jellemzi a magyar közönséget: „az olvasó – aki a magyarság e legnyugatibb tömegében különben is élénk, éber, tájékozott nyugati ember volt, nagyobb átlagműveltséggel, mint Magyarország más részein, fejlett városi kultúrával, ízléssel és igényekkel – mindennap összehasonlította a nagy német lapokat a vidéki magyar lapokkal, s azt vette kezébe, amely jobb volt. Az összehasonlítás természetesen az idegen lapok javára ütött ki. A szlovákiai magyar polgár pedig, sajnos, nem olyan, hogy a magyar lapot csak azért olvasná, mert magyar, keverékkultúrája nem teszi lehetővé a szigorú szelekciót.”³²

A vidéki lapok nem nyújthattak gyors és modern hírszolgálatot, pedig a közönségnek erre lett volna igénye. Szvatkó szerint nem tett jót az sem, hogy a bolsevizmus összeomlása után Szlovákiába és Bécsbe került a magyar emigráns újságírók nagy része, a bécsi emigráns lapok piaca, a közelség miatt, elsősorban a csehszlovákiai magyar lett. Mivel a konzervatív kis vidéki lapok nem engedték be az emigránsokat, így ők megteremtették saját sajtójukat, amely színvonalában lekonkurálta, háttérbe szorította a vidéki lapokat.

Az 1920–1924 közötti időszakban két napilap, a *Bécsi Magyar Újság* és a *Jövő* tízezres példányszámban jelent meg a szlovákiai városokban.

Kassán Köves Illés kezdetleges tartalmú, de élénken szerkesztett bulvárlapot kezdett el megjelentetni, az *Újságot*, amely 1924-ben Szlovákia legnagyobb példányszámú magyar lapja lett, leverte az emigránsok *Kassai Naplóját* is.

A csehszlovák kormány 1922-ben létrehozta a *Reggelt*, az első csehszlovákiai magyar kormánylapot, a szerkesztőség munkatársai zöme az emigránsok közül került ki. A lap 1929-ig jelent meg. A *Reggel* megszületésének idején kialakult a szlovákiai magyarság igazi politikai szervezete is, akik létrehozták az emigráns sajtó hatását ellensúlyozó igazi magyar, nagy központi sajtóorgánumot is. Így 1922. június 1-jén indult meg a magyarság központi napilapja a *Prágai Magyar Hírlap*, amely 1938-ig jelent meg, az egyesült magyar ellenzéki pártok kiadásában, irodalmi rovata ugyan színvonalas volt, de nem volt mentes a politikától. A legek közül ez volt a legolvasottabb politikai napilap és a legjobban kiépített ellenzéki lap. Mindvégig támadta a cseh kormánypolitikát. A lapnak több melléklete is volt: *Kis Magyarok Lapja*, *Rádió, Hét*, *Magyar Vasárnap* című folyóirat.

A *Prágai Magyar Hírlap*nál sokan azt kifogásolták, hogy az újság Prágában készült, de a politikai meggondolások indokoltá tették ezt. Az újság eljutott Nyugat- és Kelet-Szlovákiába is, pedig a sajtó szempontjából is nagy úr tántogott kelet és nyugat között. A Pozsonyban megjelent lapok nem kellettek keleten, a Kassán megjelentek nyugaton. A lap viszontagságos utat járt be, írja Szvatkó 1938-ban, nemcsak ellenzéki és hevesen magyar politikája okozott nehézségeket, hanem technikai kiépítése is. Kezdetben Pestről fogadtak újságírókat a pártok, viszont őket a hatóságok kiutasították, a vidékről felkért zszurnaliszták nem tudtak komoly értelemben vett információs lapot írni, és ezért 1925-ig nehézkes volt a fenntartása. Lassan gyökeret vert a helyi újságírás, tehetséges és művelt újságírók kapcsolódtak a munkába. A *PMH* szerkesztését 1925-ben Dzurányi László vette át (előtte a *Kassai Naplót* szerkesztette), aki új újságírógárdát nevelt fel a lapnál, ha kellett emigránsokat is bevont a munkába. Dzurányi 1930-ig úgy kiépítette a lapot, hogy az példányszámban, szellemben kiemelkedett a többi újság közül és magyarországi viszonylatban is kitűnő és egyéni stílusú sajtótermék lett.

Dzurányi azonban többször összerúgta a port a lap kiadóival és a magyar pártok vezetőségeivel, ez jött kapóra a prágai kormánynak is, akik rájöttek, hogy a régi emigráns módszerekkel lehetetlen hatékony lapot szerkeszteni Szlovákiában, és elhatározták a kormányssajtó átszervezését. A kormánypártok régi magyar újságírógárdáját belföldi magyarokkal frissítették föl, és ellenzéki álarccal új kormánylapot is alapítottak, a *Magyar Újságot*, mely Darvas János szerint az aktivizmus, helyesebben a megalkuvó opportunizmus politikáját hirdette.³³ A kormánynak sikerült megnyernie Dzurányit az „akti-

vizmusnak”,³⁴ így a *Magyar Újság* képében az eddigiekkel teljesen ellentétes beállítottságú lapot kezdett el szerkeszteni, amely először Pozsonyban, majd Prágában működött, és Zsolnán nyomtatták. A lapot a *Reggel* utódjaként adták ki. A lap felelős szerkesztője Győry Dezső volt. A *Magyar Újság* előbb olyan elveket hirdetett, hogy magához édesgethesse Dzurányi olvasótáborát, később már nyíltan a Hodzsa-féle agrárpárt orgánuma lett.

A lap sikere Szvatkó szerint annak köszönhető, hogy a zsidóság az 1933-as események miatt a német lapok helyett inkább visszatért a „liberális”, vagyis a régi emigráns stílusra emlékeztető magyar lapokhoz és eltávolodtak a *PMH*-tól. A *Magyar Újság* népszerűségének az is jót tett, hogy 1933-ban és 1934-ben három-három hónapra betiltották a *PMH*-t, intranzigens politikája miatt. A két lap egyébként egyformán képviselte a kisebbségi magyarságban kialakult standard laptípust, Dzurányi a *Magyar Újságot* teljesen úgy építette ki, ahogyan előtte a *Prágai Magyar Hírlapot*.

Szlovákiában 1938-ban Szvatkó szerint 50 ezer magyar napilappéldány fogyott el naponta. A komoly lapok közül a *PMH*-nak volt a legnagyobb és legbiztosabb példányszáma, és előfizetői erős blokkot alkottak. A nemzeti öntudat ébredése használt a lap népszerűségének, és példányszámban erősen túlszárnyalta vetélytársait. A magyarság egyre inkább tudatára ébredt annak, hogy a *PMH* az egyetlen kisebbségi orgánus, amely közösséget vállalt a magyar nemzeti ügygel, nem állt idegen nemzet vagy ideológia szolgálatában és bátran, szívósan hirdette a magyar politikát. Információi az egyetlenek, amelyek magyar szempontból megbízhatóak volt, és központi jellegénél fogva egyformán eljutott minden magyarhoz Csehszlovákiában.³⁵

Az olvasótábor megoszlott: a zsidóság a *Magyar Újságot* olvasta, az öntudatos magyarság pedig megmaradt a *PMH* mellett. Tehát bármennyire is igyekezett Dzurányi, a *Magyar Újság* nem tett szert politikai érvényre, és lassan liberális bulvárlappá, vagyis riportlappá fejlődött. Minél inkább erősödött a politika miatt a nemzeti érzés a csehszlovákiai magyarságban, annál biztosabban szerezte vissza a betiltások ellenére régi rangját a *PMH*.³⁶

A *Prágai Magyar Hírlap* és a *Magyar Újság* hátránya az volt, hogy drágák voltak, és a világháború miatt elszegényedő magyarság egyre nehezebben bírta megfizetni a lapokat, kialakult az igény az olcsóbb újságok iránt. Ezt használta ki a kommunista párt magyar osztálya, amikor 1935-ben létrehozta a *Magyar Napot*. A lap Mährisch-Ostriban jelent meg, a jó nyomdaviszonyok miatt a megjelentetése sokkal fürgébb volt, mint a Prágában megjelenő *PMH*-é és a Zsolnán nyomtatott *Magyar Újságé*, és ügyes szervezettséggel könnyen elterjedt Szlovákiában és Kárpátalján is. A lap előnye azonban leginkább az olcsóság volt, viszont nem soká maradt egyeduralgó, mert a magyar pártok Pozsonyban kiadták az *Új Híreket*, amelynek egyik célja az volt, hogy olcsó és minden faluba eljutó néplap legyen. Szvatkó szerint azonban nehezítette a helyzetet, hogy Szlovákiában kevés tényleg jó újságíró volt,

ezért nehéz volt hatásos és tetszetős lapot szerkeszteni.³⁷ A lap 1936–1938-ban jelent meg, főszerkesztője Kálmán Miklós (eredeti nevén: Moskovics Kálmán) volt, a lap munkatársai voltak többek között: Fábry Zoltán, Balogh Edgár, Szekeres György, Vass László, Ferencz László, Bethlen Oszkár. Főként az iskolai ügyet és a népi írók mozgalmát karolta fel, 6000 példányszámban jelent meg, s 50 filléres árával a legolcsóbb magyar napilapnak számított. A párt hivatalos ideológiáját módfelett harciasan terjesztette.

Összefoglalva azt mondhatjuk, hogy ebben a korban négy fő politikai napilap létezett: „a nacionalista, ellenzéki és egyre inkább a komoly magyar irány egyetlen nagy lapjává váló PMH és a pozsonyi olcsó melléklapja, az Új Hírek, a Prágában szerkesztett, de Zsolnán nyomott aktivista, kormánypárti és főleg csak zsidó körökben elterjedt Magyar Újság és a Märisch-Ostrauban megjelenő olcsó, harcias kommunista napilap, a Magyar Nap.”³⁸

A baloldali sajtótermékek közül említésre méltó a *Kassai Munkás*, amelyet már 1907-től adtak ki, 1922-től *Munkás* címen, és 1937-ig jelent meg. Az újság a szociáldemokrata párt felső-magyarországi lapja volt, 1914-ben háborúellenes magatartása miatt betiltották, és csak négy évvel később, az őszirózsás forradalom idején indult meg újra. A '20-as években Surányi Lajos, Mácza János, Kassai (Goldhammer) Géza szerkesztették, 1925-től pedig Fábry Zoltán is publikált a lapban, mely irodalmi téren aktív szerepet vállalt a haladó irodalmi alkotások és a Munkáskönyvtár népszerűsítésével.³⁹ Az újság 1919-től napilappá alakult.

A négy nagy újságon kívül Pozsonyban, Kassán és Kárpátalján több magyar napilap jelent meg, de „ezek sem politikailag, sem színvonalbelileg nem igen számítanak” – írja Szvatkó 1938-as tanulmányában. Pozsonyban az *Esti Újság* jelenik meg, olcsó déli lapként, Herczeg Gábor szerkesztésében; Kassán Köves Illés szerkesztésében a riportlap jellegű *Kassai Újság*, amelyre jellemző volt a szenzációs hírek, ponyvaregények közlése és 1919–1938 között jelent meg; Ungváron pedig a *Keleti Újság*, amely Havas Emil nevéhez fűződik.⁴⁰

A napilapokat tekintve két típust különböztethetünk meg: a politikai lapok határozottan egy irányt szolgáltak, többnyire párt vagy más kötöttségük volt, pártjaik parancsait vakon teljesítették, tekintettel voltak a párttagokra, és a szórakoztató olvasnivalót mellékesnek tartották, nem volt a lapban pletyka. Jellemző, hogy a politikusoknak nagyobb volt a szerepe a szerkesztésben, mint az újságíróknak. Egyhangúvá és nehézkessé tette az újságírói munkát, hogy a magyar újságíróknak minden hírt, beérkezett anyagot le kellett fordítani magyarra, mert a hírszolgáltatás idegen nyelven történt, így a szerkesztőségek inkább tűnhettek hivatalnokokkal teletűzdelt fordítóirodáknak. A lapoknál előtérbe kerültek a kül- és belpolitikai események, jellemzőbb volt, hogy a külföldi eseményekkel töltötték ki az újságok nagy részét.⁴¹

A másik laptípus a bulvárlap volt. Míg a politikai lapoknál túlteng a kommunikációs és az agitációs cikk, ezekben csupa „riport” volt olvasható, és

nem riadtak vissza a szabadosabb eszközöktől sem, hogy a nyomtatásba kerülő anyag minél érdekesebb legyen. A szerkesztőség mindent az érdekesség alá rendelt, nem számított a valóság, az igazság, az erkölcs, a tapintat. Ezek a lapok saját magukat tartották fent. A „bulvárlapok”, ahogy önmagukat is nevezték, szintén foglalkoztak külpolitikával, viszont sok esetben amolyan „halandzsa-külpolitikát” adtak – írja Szvatkó.

A két laptípusnak megfelelő iskolázottságot mutattak a szlovákiai magyar újságírók is: voltak köztük műveltek és tájékozottak, akik inkább közíróknak nevezték magukat, és voltak „fürgé riporterek”, akik a szenzációk hajhászásánál többet nem tudtak. „Az első típus hibája, hogy lenézi az újságírás mesterségbeli részét s ennél fogva nehézkes, unalmas lesz. Ezenkívül gyakran az igazi publicisztikai készség is hiányzik belőlük s valóban nagyon a nagyzólóan értékelő kisebbségi mértékkel kell mérni, ha közíróknak óhajtjuk őket nevezni. A másik típus természetesen még műveletlenebb és gyakran súrolja a revolverújságírás határait. Ezek az utóbbiak fejlődtek ki a régi vidéki újságírásból, s számos másodrendű emigráns újságíró is közéjük szállt alá” – jellemzi az újságírókat Szvatkó.⁴²

A folyóiratokkal kapcsolatban Szvatkó azt írja 1938-ban: a szlovákiai folyóiratoknak csak történelme van: az időszakos lapok megszületnek, feltűnést keltenek, meghalnak, ismét mások jönnek, ismét mások mennek s a jelenben alig létezik egy-kettő.

A csehszlovákiai magyarok ebben az időben már nem olvastak magyarországi lapokat, ebben az is közrejátszott, hogy csak bizonyos típusú lapok jutottak el az olvasóhoz. Leginkább a városi zsidóság olvasta a kávéházakba beengedett pesti liberális lapokat, őket érdekelték a kis pesti pletykák, színházi történetek és zsidó-keresztény háborúskodások, amiket a lapok bravúros stílussal táltak.

Sok szlovák hivatalnok és polgár olvasta rejtve és titokban a *PMH*-t, ugyanis számukra ez a lap a legjobb információs orgánus, ahonnan összevontan az ellenzéki véleményt is megismerhették.

A szlovákiai magyar köznép a politikai nevelés következtében egyre nagyobb számban kapcsolódott az újságolvasók közé: hajdani apátiája a közügyek iránt megszűnt, és érdeklődése megnőtt. Az egyszerű emberek természetesen válogatás nélkül az olcsó lapokat olvasták.⁴³

Szövetkezeti-gazdasági lapok

Két szövetkezeti lapról írt 1938-ban Hantos László. A *Hanza Szövetkezeti Újság* kéthetente jelent meg Galántán, 35 ezres példányszámban, a *Hanza Központ* kiadásában. 1928-ban indult és a népi írók munkái szerepeltek benne. 1937 végén elérte a 43 ezres példányszámot.

Turczel Lajos azt írja a gazdasági lapokról, hogy: „A gazdasági jellegű szaklapok közül a »Hanza« hatalmas példányszámban megjelenő lapját, a Galántán szerkesztette »Hanza« Szövetkezeti Újságot, az 1935 után kiadott kitűnő mezőgazdasági szaklapot: a Gazdák Lapját, továbbá a Méhész újságot emelhetjük ki.”⁴⁴

A *Hanza Szövetkezeti Újság*⁴⁵ első száma 1928. április 1-jén jelent meg először, a felelős szerkesztővé Nagy Ferencet, a Hanza ügyvezető igazgatóját nevezte ki a vezetőség. A tervek szerint havonta kétszer jelent volna meg, minden hónap elsején és tizenötödikén. Az első két szám valóban megjelent 1928 áprilisában, viszont a harmadik csak októberben, a negyedik novemberben. A szövetkezet tagjai ingyen kapták meg a kétezer példányszámban megjelenő lapot. A lap céljáról az első számban írtak a szerkesztők: „Szükség van a szövetkezeti sajtóra, hogy ezzel is egymásnak segítségére, támogatására legyünk, hogy megvédhessük magunkat a támadásokkal szemben, hogy szövetkezeti szervezeteink, ezek működését ez úton ismertessük, hogy gazdasági tanácsadó s minden ügyes-bajos dolgában az emberek segítőtje, útmutatója legyen. Szövetkezeti újságunk teljesen politikamentes, egyetlen hivatása a közjót, illetve mindnyájunk érdekét szolgálni.”

A *Hanza Szövetkezeti Újság* 17 éven keresztül jelent meg, legmagasabb példányszáma 1943-ban volt, amikor 47 400-as példányban jelent meg. A lap szerkesztése és tartalma a szerkesztő igényességétől és hozzáértésétől függött, de elmondható, hogy a Hanza vezérkara az újság élére olyan szakembereket keresett, akik erkölcsileg is vállalták a Hanza által elfogadott szövetkezeti eszméket, akik lépést tudtak tartani a gazdasági fejlődéssel – írta Pukkai László, a szervezet munkáját bemutató könyvében.

Az újság szerkesztői voltak: Nagy Ferenc, Letocha József, Ivánfy Géza, Hantos László, Szőke Péter. A lap szerkezetét mindenkor a Hanza Szövetkezeti Áruközpont érdekei szabták meg.

A *Gazdasági Szemle* a Pozsonyi Központi Szövetkezet hivatalos lapja volt, szintén kétheti megjelenéssel adták ki.

A gazdasági egyesületek mezőgazdasági szakfolyóirata a *Gazdák Lapja*, amely Tornalján jelent meg, és Hantos szerint ez volt a legnívósabb szlovákiai mezőgazdasági folyóirat.

Hitel címmel Prágában adták ki a magyar közgazdasági hetilapot, amelyet a csehszlovák agrárpárt érdekeltségéhez tartozó zsolnai nyomdában készítettek.⁴⁶

Kulturális és művészeti lapok

A zsurnalisztika és a tudomány között elhelyezkedő publicisztika a kisebbségi magyarság szellemi életében nemcsak a tudományos irodalomhoz, ha-

nem a rangos szépirodalomhoz viszonyítva is nagy teret foglalt el, és a tudományos élet rovására sok erőt blokkolt le.⁴⁷

A Masaryk Akadémia művészeti érdemei közé tartozik a *Fórum* című folyóirat felkarolása. Az 1931-ben megindult, Szőnyi Endre által indított kétnyelvű: magyar és német, művészeti folyóiratot, 1933 februárjában a közgyűlés határozatban a művészeti osztály hivatalos szaklapjává minősítették. A *Fórum* fennállása óta progresszív szellemet képviselt, az európai művészeti irányzatokról adott képet, a képzőművészet különböző ágazataiban igényes és ízlésfejlesztő kritikát teremtett, és a kisebbségi képzőművészet szervezésében hatékonyan közreműködött.⁴⁸

A Sarló kezdeményezésére megjelent röpirat a *Vetés*, amelynek 1928 júliusa és 1929 szeptembere között négy száma jelent meg, nem tudott állandósulni. 1935-ben a prágai főiskolások megjelentették az *Új Vetés* című röpiratot, Pozsonyban az Eötvös Kör, az egyetemisták demokratikus szervezete a *Forrást*, amelynek két száma jelent meg, és kulturális folyóiratként aposztrofálta magát. A Magyar Fiatalok Szövetségének kezdeményezése volt a *Kéve*, amely 1937 januárja és 1938 szeptembere között jelent meg. A *Szivárvány* volt a legismertebb és legelterjedtebb gyermeklap, amely 1929 és 1938 között látott napvilágot. Célja katolikus szellemben való nevelés. Szerkesztője: Borka Géza. 1935-től a csehszlovákiai magyar iskolarádió hivatalos lapja lett.⁴⁹

Tudományos lapok

A Csehszlovákiában élő magyar kisebbségnek nem volt állandó tudományos folyóirata, alapvetően hiányzott az anyagi alap és a tartós áldozni tudó érdeklődő. Két tudományos folyóirat megbukott, aminek nemcsak gazdaság okai voltak, hanem az is közrejátszott, hogy nem volt elég szakember, aki meg tudta volna tölteni a lapokat.⁵⁰ 1918 és 1938 között három jelentősebb tudományos folyóiratot tartunk számon: a Komáromban kiadott, a Szlovákiai Magyar Kultúregylet Tudományos Szakosztályának megbízásából Alapy Gyula által szerkesztett *Nemzeti Kultúrát* (1933–1935), amely főleg történelmi tárgyú és néprajzi írásokat, tanulmányokat közölt. A Masaryk Akadémia, a Csehszlovákiai Magyar Tudományos, Irodalmi és Művészeti Társaság lapjának, a *Magyar Figyelőnek* (1933–1935) tudományos része sokoldalúbb és színesebb volt. Maléter István, Szerényi Nándor és Surányi Géza szerkesztésében, rendkívül sok kisebbségi, neveléstudományi, történelmi és nyelvészeti tanulmány jelent meg benne. Érdemes megemlíteni az ugyancsak *Nemzeti Kultúra* címen 1938 júniusában egyetlen számot megélt lapot, amely eredetileg a Csehszlovákiai Magyar Irodalmi Szövetség kéthavi orgánusaként indult.⁵¹

1938-ban Narancsik Imre azt írja, az addig megjelenő folyóiratok vagy folyóirat-kísérletek az olvasók és a szerkesztők szerint is a csehszlovákiai ma-

gyarság egy-egy rétegét, részét szólították csak meg.⁵² Igaz, több hosszabb-rövidebb életű lap és folyóirat közölt tudományos tárgyú cikkeket. Az államfordulat után az emigráns Gömöri Jenő Tamás szerkesztésében jelent meg a *Tűz*, amely igen jelentősnek számít, 1921 novemberétől 1922 májusáig öt száma jelent meg, először Pozsonyban, majd Bécsben.⁵³ A pozsonyi szépirodalmi lap alcíme szerint „az egyetemes kultúra magyar nyelvű lapja” kívánt lenni. A lap nem nagyon került közel a kisebbségi magyarsághoz. A folyóirat szerkesztésénél leginkább a polgári humanista elvek érvényesültek.

Német és magyar nyelvű újság volt a *Nemzeti Kisebbségek*, amelyet Antal Sándor szerkesztett. A lap a szétszórt zsidóság problémájával foglalkozott. 1922-ben jelent meg, összesen négy számot élt meg.

Barta Lajos *Új Szója* a marxista szemszögű tudományosságot favorizálta.

A harmincas évek eleje a csehszlovákiai magyar irodalom fontos folyóiratainak megindítási kora. 1931-ben indult a *Fórum*, Szőnyi Endre kiadásában és szerkesztésében, mely művészettörténeti és művészetbölcseleti cikkeket közölt. A hatodik évfolyamtól különvált a magyar rész a szlovák és német résztől. Azt vallotta magáról, hogy a „szlovenszkói magyarság tárgyi néprajzának feltáruul adatait” szándékozik ismertetni, 1937-ben megszűnt.

1932-ben két lap indult, az egyik a *Magyar Írás*, amely nemzeti szellemű, irodalmi, művészeti, kritikai folyóirat volt, de közölt irodalomtörténeti, néprajzi, társadalomtudományi írásokat is. A lapot Darkó István, majd Szombathy Viktor és Rácz Pál szerkesztette. Az érdeklődés elmaradása miatt szűnt meg, 1937-ben.

Az *Új Élet* először az „ifjú katolicizmus folyóirataként” majd „az ifjú katolicizmus szociális és világnézeti folyóirataként” jelölte meg önmagát. A lap a társadalmi kérdések tudományos taglalását fogalmazta meg célként, illetve az általános művelődési helyzet javítását.

Összegzés

Befejezésül ismét Szvatkó Pálhoz fordulunk, aki 1938-ban így összegzi a sajtóról szóló írását: „Összefoglalásként csak egyet szögezünk le: a csehszlovákiai magyar újságírás kinőtt a vidéki zszurnalisztikából s legyőzte azt az álfejlődést, amit az emigráns-újságírók honosították meg benne, sokat tanult, némileg hozzáidomult környezete stílusához, de egyre autonómabb és legújabbban határozottabban halad az öntudatosan magyar nemzeti újságírás felé.⁵⁴ Az emigráns írók viszont nem tudtak kellően „szlovenszkóivá” válni, cikkeikben Magyarország és Budapest állt a középpontban, lassan viszont kialakult az igény a kisebbségi kérdések iránt is.

1922-ben már megérett a helyzet az önálló magyar újságírás megteremtésére. A régi vidéki lapok már letörtek, ezért új lapokat kellett teremteni.⁵⁵

Rövid összegzésünkben igyekeztünk összegyűjteni a nagyobb, a sajtó- és irodalomtörténet, a közélet szempontjából kiemelkedő újságokat, lapokat, ezeken kívül több egyházi, ifjúsági és szaklap jelent meg az országban, amelyek a sajtótörténeti szempontból ugyan fontosak lehetnek, de nem kiemelkedőek.

Jegyzetek

- ¹ A két világháború között így használták az államfordulatot.
- ² Fónod Zoltán: *Üzenet. A magyar irodalom története Csehszlovákiában, 1918–45* (Madách-Posonium, Pozsony, 1993) 34. p.
- ³ Filep Tamás Gusztáv: Szempontok a (cseh)szlovákiai magyar sajtó első két korszakának történetéhez. In: *A (cseh)szlovákiai magyar művelődés története 1918–1998. II. kötet: Oktatás-ügy, közművelődés, sajtó*, szerk. Tóth László (ISTER Kiadó, Budapest, 1998) 333. p.
- ⁴ Fónod *i.m.* 35. p.
- ⁵ Filep: *i.m.* 338. p.
- ⁶ Fónod: *i.m.* 13. p.
- ⁷ *Uo.* 11. p.
- ⁸ Bővebben L.: Kókay György – Buzinkay Géza – Murányi Gábor: *A magyar sajtó története* (MÚOSZ Bálint György Újságíró Iskola, Budapest, 1994)
- ⁹ Filep: *i.m.* 333. p.
- ¹⁰ Fónod: *i.m.* 25. p.
- ¹¹ *Uo.* 36. p.
- ¹² *A (cseh)szlovákiai magyar irodalom lexikona 1918–2004*, főszerk. Fónod Zoltán (Madách-Posonium, Pozsony, 2004) 96. p.
- ¹³ Szvatkó Pál: A sajtó (A műveltség sorsa). In: *Magyarok Csehszlovákiában 1918–1938*, szerk. Borsody István (reprint kiadás, Méry Ratio, 2002) 96. p.
- ¹⁴ Fónod: *i.m.* 46. p.
- ¹⁵ Szvatkó: *i.m.* 115. p.
- ¹⁶ Fónod: *i.m.* 35. p.
- ¹⁷ *Uo.* 26. p.
- ¹⁸ *Uo.* 49. p.
- ¹⁹ Szvatkó: *i.m.* 116. p.
- ²⁰ *Uo.* 94. p.
- ²¹ Fónod: *i.m.* 62. p.
- ²² *Uo.* 63. p.
- ²³ *Uo.* 63–64. p.
- ²⁴ Csanda: *i.m.* 17. p.
- ²⁵ *Uo.* 64. p.
- ²⁶ Turczel Lajos: *Két kor mezsgyéjén* (Tatran Magyar Üzem, Bratislava, 1967) 129. p.
- ²⁷ Fónod: *i.m.* 36. p.

- ²⁸ 1918–1922 között Csehszlovákiában statáriumot hirdettek.
- ²⁹ Szvatkó: *i.m.* 59. p.
- ³⁰ *Uo.* 60. p.
- ³¹ *Uo.* 130. p.
- ³² *Uo.* 130–131. p.
- ³³ Szvatkó: *i.m.* 73. p.
- ³⁴ Így nevezték Csehszlovákiában a kormányt támogatókat.
- ³⁵ Szvatkó: *i.m.* 138. p.
- ³⁶ *Uo.* 133. p.
- ³⁷ *Uo.* 134. p.
- ³⁸ *Uo.*
- ³⁹ Fónod: *i.m.* 25. p.
- ⁴⁰ Szvatkó: *i.m.* 134. p.
- ⁴¹ *Uo.* 135. p.
- ⁴² *Uo.* 136. p.
- ⁴³ *Uo.* 139. p.
- ⁴⁴ Turczel: *i.m.* 157. p.
- ⁴⁵ A Hanza Szövetkezeti Újságot Pukkai László: *A HANZA szövetkezeti áruközpont Galánta* (Madách-Posonium, Pozsony, 1994) című kötetében mutatja be.
- ⁴⁶ Szvatkó: *i.m.* 86. p.
- ⁴⁷ Turczel: *i.m.* 136. p.
- ⁴⁸ *Uo.* 142. p.
- ⁴⁹ Fónod: *i.m.* 27. p.
- ⁵⁰ Turczel: *i.m.* 131. p.
- ⁵¹ *Uo.* 251. p.
- ⁵² Szvatkó: *i.m.* 123. p.
- ⁵³ Csanda Sándor: *Első nemzedék* (Tatran Magyar Üzem, Bratislava, 1968) 15. p.
- ⁵⁴ Szvatkó: *i.m.* 139. p.
- ⁵⁵ *Uo.* 131. p.